

Diachistoriae

ŠTUDENTSKÝ ČASOPIS KATEDRY HISTORICKÝCH VIED A STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ
UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

OSUDOVÉ ŽENY

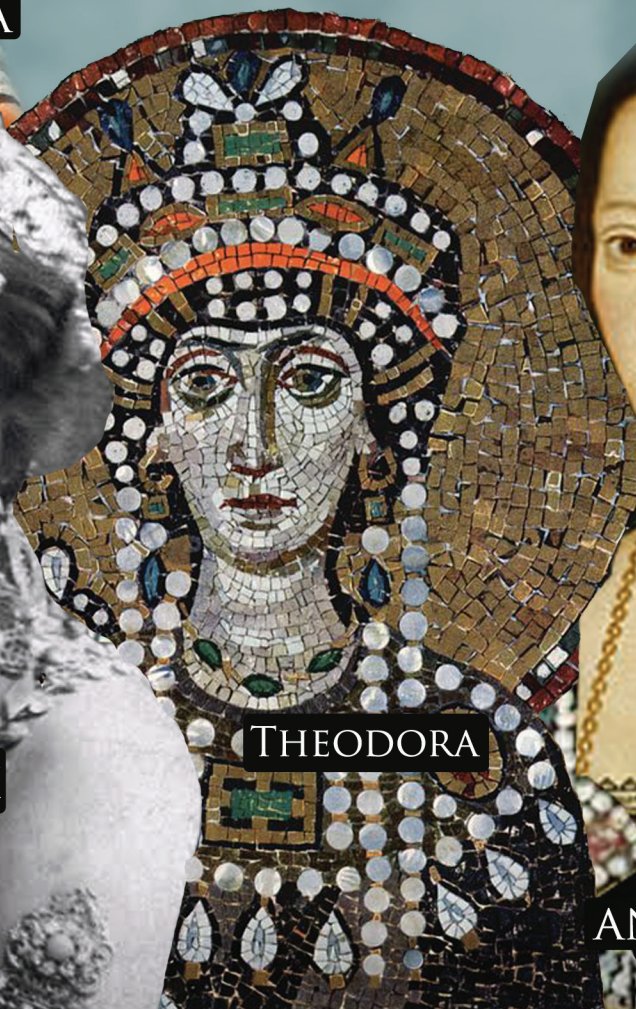
PANNA MÁRIA
TERÉZIA ILEŠHÁZIOVÁ

MAROZIA

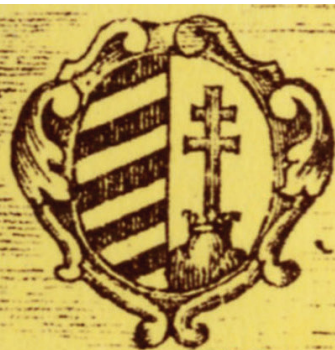
MATA HARI

THEODORA

ANNA BOLEYNOVÁ

TURIN

REDAKČNÁ RADA

Šéfredaktor
Jozef VOŘÍŠEK

Korektor
Mária ŠTRBOVÁ

Grafika
Filip SCHNEIDER
Jozef VOŘÍŠEK

Redaktori
Jozef VOŘÍŠEK
Filip SCHNEIDER
Miroslava LAMPARSKÁ
Viktória STEHLÍKOVÁ
Vladimír KOPPAN
Kristína BÍLOVÁ
Tomáš RUCKSCHLOSS
Jozef ORAVEC

Vážení čitatelia!

Keď zaznie slovo dejiny, väčšina z nás si predstaví veľkolepé vojenské ťaženia, dátumy, kruté bitky, či imperialistické túžby európskych i svetových veľmocí. Kto z nás si pri slove dejiny predstaví krehké a ľahšie zraniteľné ženy? Asi málokto. Veď až do nedávnej minulosti by sme si sotva mohli, aj keby sme chceli, prečítať niečo o každodennom živote ženy. Občas to vyzerá tak, akoby ženy okrem manželiek najprivilegovanejších vrstiev obyvateľstva ani neexistovali. Iste, nájdú sa výnimky v podobe Kleopatry, Jany z Arku, alebo nám známejšej Márie Terézie. Čo ale ostatné, menej známe ženy? Vinníka tejto neznalosti netreba hľadať len v nezaujme, či v čisto patriarchálnej spoločnosti. Veď pred akou ťažkou úlohou stojí historik skúmajúci ženu, o ktorej pramene mlčia?

Táto medzera v historiografii sa v súčasnosti pomaly zaplňa. Žena, ktorá mala, má a vždy bude mať v našej spoločnosti výnimočné postavenie, už nie je vnímaná len ako širiteľka rodu, milujúca matka, oddaná manželka, ani ako nástroj na chvílkový pôžitok plieniacich vojsk. Čoraz častejšie sa stretávame so ženou vplyvnou a mocnou. Ak už aj moc nie je v jej rukách, každá žena má zvláštnu schopnosť vplyvu na rozhodnutia svojej mužskej polovičky. Sotva by sme spočítali koľko rozhodnutí mužov vyplynulo z impulzu ženy.

V našom novom čísle by sme teda radi aj my priniesli zaujímavé články o ženách, ktoré individuálnym spôsobom zasiahli do chodu dejín. Ponúkame vám možnosť zoznámiť sa s cisárovnou Theodorou, špiónkou Mata Hari, anglickou kráľovnou Annou Boleynovou, Maroziou a jej matkou Theodorou a uhorskou šľachticnou Teréziou Iľešháziou, ktorá svoje rozhodnutia odvodzuje od tej najvýznamnejšej spomedzi žien – Panny Márie. Napriek tomu toto číslo nemá byť pokusom o feminizáciu dejín. Veď žena nemá byť tým, čím je muž, rovnako tak ako muž nemá byť tým, čím je žena. Pridaním tohto ženského aspektu do dejín sa nám nie len otvárajú nové možnosti skúmania a poznania, ale prináša nám to aj celkom nový pohľad na dejinné udalosti.

Naším stálym aj novým čitateľom zo srdca želim, aby si tento nový pohľad osvojili a aby z nového čísla nášho časopisu Via historiae načerpali čo najviac užitočných informácií.

Jozef Voříšek
šéfredaktor

Svoje príspevky, námety, návrhy z histórie, návštevy hradov, kaštieľov prípadne iných zaujímavých miest môžete zasielať

na viahistoriaucm@gmail.com

A nezabudnite ani na www.facebook.com/viahistoriae alebo

<http://ff.ucm.sk/sk/studentske-casopisy/>

Svoje postrehy ohľadom lepšieho „pulzu katedry histórie“ zasielajte na:
www.facebook.com/HISTORICKASPOLOČNOSTUCM

Pár slov k budúcnosti časopisu

Via historiae prechádza v súčasnosti významnými zmenami. Pôvodcovia nášho časopisu už dopísali diplomové práce a časopis po štyroch rokoch odovzdali mladším kolegom. Za celý nový redakčný tím im ďakujem za prácu, ktorú na časopise odvedli a za skvelú príležitosť pre nás, novú generáciu študentov, nazbierať dôležité publikačné skúsenosti a podieľať sa na reprezentovaní našej katedry, ale hlavne na oboznamovaní vás, našich čitateľov, so zaujímavými témami z histórie.

Túto úlohu prijímame na seba zodpovedne a stanovujeme si hneď na začatok neľahké výzvy:

1. V prvom rade by sme chceli rozšíriť periodicitu vydávania tohto časopisu a s tým súvisiace rozšírenie počtu strán nie len o články, ale aj o príspevky z organizovaných stretnutí, exkurzií, či diskusií usporiadaných na našej katedre.
2. Nadviazať spoluprácu s ostatnými študentskými časopismi podobného zamerania na Slovensku, prípadne v Českej republike a zahraničí.
3. Návrat k polytematickému časopisu, ktorý bude naďalej väčšinou zameraný na jednu tému, ale bude ponúkať aj články z iných dejinných udalostí čo umožní širšie možnosti nie len pre našich redaktorov, ale najmä pre čitateľov.
4. Propagácia časopisu najmä medzi študentami histórie na našej katedre, ale takisto oboznamovanie ostatných študentov na Slovensku s existenciou nášho časopisu.

Dúfame, že sa nám podarí naplniť stanovené ciele a že náš časopis nebude stúpať len kvantitatívne, ale najmä kvalitatívne. Všetkým čitateľom vopred ďakujeme za objektívnu kritiku, ktorou budeme náš časopis posúvať vpred.

Obsah

Cisárovná Theodora.....	6
Ženy, ktoré vládli Petrovmu stolcu.....	11
Najšťastnejšia spomedzi žien.....	17
Mata Hari.....	21
Počiatky mariánskej úcty v meste Dubnica nad Váhom.....	26
Report: Plavba do staroveku.....	30

Cisárovná Theodora

Viktória Stehlíková

Justinián a Theodora vytvorili prvý pozoruhodný manželský pár v histórii. Stále zostávajú najnápadnejším príkladom toho, čo je možné vďaka spojeniu nečistoty mužskej mysle a čistoty tej ženskej. Každý kto ich pozná uznáva, že tento fakt bol hlavný a rozhodujúci v ich vzťahu.

Život Justiniána sa vlastne začína až pri Theodore. Historici ju opisujú ako jeho najhlavnejšiu – cisárovnú: malá žena, s tvárou akú môžeme vidieť v starovekom Grécku, svetlovlasá, jemná, s veľkými očami a dlhými vlasmi.

Pochádzala z najviac opovrhovaného prostredia konštantínopolskej chudoby. Rodisko Theodory nie je úplne známe. Podľa Michaela Sýrskeho je jej rodiskom Sýria. Nicephorus Callistus Xanthopoulos ju označuje ako rodáčku z Cypru, zatiaľ čo George Codinus tvrdí, že pochádza z Paphlagonia. Narodila sa v roku 500.

Jej otec Acacius, bol tréner medvedov v Hipodrome. Jej matka, ktorej meno nie je známe bola tanečnica a herečka. Jej rodičia mal dve dcéry.

Keď ju Justinián ešte za vlády svojho strýka spoznal, mala za sebou veľmi pochybnú minulosť. Theodora od útleho detstva nasledovala príklad jej sestry Komito, a pracovala ako prostitútka v Konštantínopole, slúžiac zákazníkom z nízkych vrstiev, neskôr pracovala na javisku. Živila sa kombináciou sexuálnych a divadelných zručností.

Keď mala 16 rokov, odcestovala do severnej Afriky, ako spoločníčka sýrskeho úradníka Hecebolusa. Zostala s ním asi 4 roky, až kým sa vracal späť do Konštantínopola. Týral ju a tak sa na spiatocnej ceste zastavila v egyptskej Alexandrii. Stadiaľ išla do Antiochie kde pracovala ako tanečnica. Keď sa z Paflagonie vrátila do Konštantínopolu ako nadaná herečka začala hrať slušnejšiu úlohu. Chvályhodne si zarabala tkaním vlny a nútila sa do cnostného samotárskeho života v domčeku, ktorý neskôr premenila na veľkolepý chrám.

Aj keď jej minulosť nebola ukázková, Justinián sa do nej vášnivo zamiloval. Cisárovná Lupicina čiže Euphemia, odmietla prijať prostitútka za neter. Ba aj Vigilantia, Justiniánova poverčivá matka, sa vážne obávala, že ľahkovážnosť a opovážlivosť prefikanej milenky naštrbí synovu zbožnosť aj šťastie, hoci nepopierala, že Theodora je duchaplná a krásna žena. Justinián trpezlivo čakal na smrť cisárovnej a opovrhoval slzami matky, ktorá nevydržala ťarchu toľkého nešťastia. K cisárskej hodnosti ju predtým nič nepredurčovalo. V Justiniánovom mene vyšiel zákon, ktorý rušil prísne nariadenia z minulosti. Nešťastnice, ktoré prostituovali na scéne,

dostali možnosť vznešeného pokánia a potom smeli vstúpiť do manželského zväzku aj s najurodzenejším Rimanom. Niektorí autori šiesteho storočia o nej dokonca s opovržením hovoria ako o prostitútke tej najhoršej sorty.

Vzápätí po tomto ústupku sa konala nádherná svadba Justiniána s Theodorou. Nikto nevie presne datovať dátum Justiniánovej svadby.

Theodora prejavila nevšednú inteligenciu a rozhodnosť a stala sa Justiniánovou oddanou družkou ale aj užitočnou a často priamo nepostrádateľnou pomocníčkou pri uskutočňovaní jeho zámerov, a to i napriek tomu, že v niektorých ohľadoch sa ich názory i jednotlivé politické zámery líšili, ako napríklad v otázkach cirkevnej politiky (napríklad monofyziti nachádzali podporu u cisárovnej, ktorá im pomáhala a poskytovala všemožnú podporu. Pod jej vplyvom Justinián ich prenasledovanie v tichosti zastavil a v roku 532 sa dokonca pokúsil dosiahnuť mier v cirkvi vypracovaním určitého kompromisu).

Najznámejšia je historika o Theodore, ktorá sa stala manželkou cisára Justiniána. Bol to príbeh o tom, ako práve ona zabránila tomu, aby cisár opustil svoje hlavné mesto Konštantínopol pri povstaní v roku 532.

Zatiaľ čo dav povstalcov kričal v hipodrome svoje heslo „Vítazstvo!“ (Nika!), neďaleko nich diskutovala v paláci vojenská rada o tom, ako reagovať na túto hrozbu cisárskej moci. Proti návrhom, aby cisár ušiel z mesta, vystúpila cisárovná s touto rečou: „Ja považujem útek, aj keby nás mohol zachrániť, za nevýhodný. Veď pre človeka, ktorý raz uzrel svetlo sveta, nie je možné sa vyhnúť smrti, a pre toho, kto bol raz cisárom, je neznesiteľný život vyhnanca. Ja by som sa nikdy nechcela rozlúčiť s týmto purpúrom a neprežila by som deň, keď ma ľudia pri stretnutí nebudú oslovovať ako Pani (despoi-na). Chceš sa však ty, cisár, zachrániť nebude to ťažké; veď máme množstvo peňazí, tam je more, tu sú lode. Uváž však, či by ti nepripadalo príjemnejšie, keď sa zachrániš, zvoliť miesto záchranu radšej smrti; čo sa týka mňa, páči sa mi jedno staré rozprávanie, že kráľovská hodnosť je dobrý pohrebný rubáš“. Po tomto jej prehlásení sa Justinián rozhodol zostať v meste a prikázal svojim generálom, aby s najväčšou prísnosťou povstanie potlačili. O tejto Theodore bolo známe, že podporuje vyhranené pol-

itické smery, že je to žena pevného presvedčenia, ktorá používa prostriedky určené pre úrad cisárovnej pre svoje vlastné účely, že je to silná osobnosť, ktorá nezaváha pri presadzovaní svojich vlastných názorov.

Lithomania, doslovne preložené ako vášeň pre kamenné stavby, bola v šiestom storočí typická ako pre biskupov, tak aj pre správcov provincií či pre panovníkov, ktorí medzi sebou súťažili, a táto činnosť potom vrcholila v mimoriadnych investíciách cisára Justiniána a jeho manželky Theodory do stavieb každého druhu.

Tejto cisárovnej sa pripisujú osobné zásluhy za vybudovanie mnohých filantropických inštitúcií, ktoré mali priniesť ulahčenie chudobným. Občania Konštantínopola jej za to dali ako výraz svojej vďačnosti zhotoviť sochu, ktorá bola vztýčená na čestnom stĺpe v „záhradách rozkoše“ Arkadianiai za hradbami mesta. Bola vytesaná z porfyritu, červeného kameňa inak vyhradeného pre cisárske sarkofágy, a hovorilo sa, že bola skoro taká krásna ako Theodora sama. Verejná činnosť žien z cisárskej rodiny ako patrónok a podporovateľiek kresťanských kostolov im umožnila podieľať sa na rozvoji Konštantínopola a šíreniu jeho slávy. Prezvali tak zodpovednosť za významný sektor staveb-

nej činnosti, ktorý vzbudzoval v obyvateľoch Nového Ríma stále vzrastajúci zmysel pre krásu mesta a jeho postavenia vo svete.

Je známe, že Theodora mala značný podiel na Justiniánovom obrovskom stavebnom diele, ale pozdejšie cisárovne uskutočňovali niekedy podobnú činnosť až po smrti svojich manželov (ako vdovy mali najprv za úlohu dohliadať, aby bol zosnulý panovník pochovaný, niekedy v novo vybudovanej svätyni, a tiež zaistiť, aby dátum jeho smrti bol pravidelne spomínaný)

Aj vďaka tomu jej obraz ako cisárovnej patrí k najslávnejším byzantským mozaikám. V chráme San Vitale v Ravenne, ktorý bol dokončený v roku 547, je znázornená v cisárskom rúchu patriaceho k jej hodnosti, ako drží kalich, ktorý chce venovať tomuto chrámu, biskupovi a jeho svätému patrónovi, sprevádzaná svojimi dvornými dámami oblečenými v skvelých hodvábnych šatoch v elegantných topánkach. Ako si vyžadoval dobový módný štýl, súčasťou ich odevu bola i pokrývka hlavy; aj tak, presne povedané nie sú zahalené. Mozaika s Theodorou „sa pozerá“ na stenu oproti, ktorá spodobňuje Justiniána a jeho dvoranov a vojakov spoločne s biskupom, ktorý dal tieto cisárske portréty vytvoriť. Je to skvelé znázornenie cisárskeho páru,

ktorý pravdaže Ravennu nikdy nenavštívil; aj tak dobre vystihuje, ako bola v severnej Itálii pocitovaná moc cisára a cisárovnej vo vzdialenom Konštantínopole.

Či už išlo o oficiálne uznané portréty alebo len o čisto stereotypnú predstavu o tom, ako má cisárska dvojica vyzeráť, kombinácia purpuru, zlata a šperkov evokuje nádheru vladárskych rúch, ako ich poznalo šieste storočie.

Predpokladá sa, že táto scéna bola vytvorená na základe predlohy z Konštantínopola.

Túžby ani modlitby nikdy nedopomohli Theodore k zákonnému synovi a maloletú dcéru, jediný plod manželstva pochovala. Je možné, že mladistvou nespútanosťou si naštrbila zdravie, ktoré mala vždy háklivé, a lekári jej odporúčali pythijské teplé kúpele. Nakoniec v dvadsiatom štvrtom roku manželstva a v dvadsiatom druhom roku vlády dňa 28. júna 548 vo veku 48 rokov zomrela.

Jej manžel oplakával nenahraditeľnú stratu, hoci si namiesto divadelnej pobehlice mohol vybrať najčistejšiu a najurodzenejšiu pannu z celého Východu.

Jej smrť sa pripisuje rakovine prsníka avšak v skorších správach, sa ten termín odvolával na niečo také ako „hnisajúci vred alebo zhubný nádor“. Jej telo bolo pochované v kostole Sv. Apoštolov v Konštantínopole.

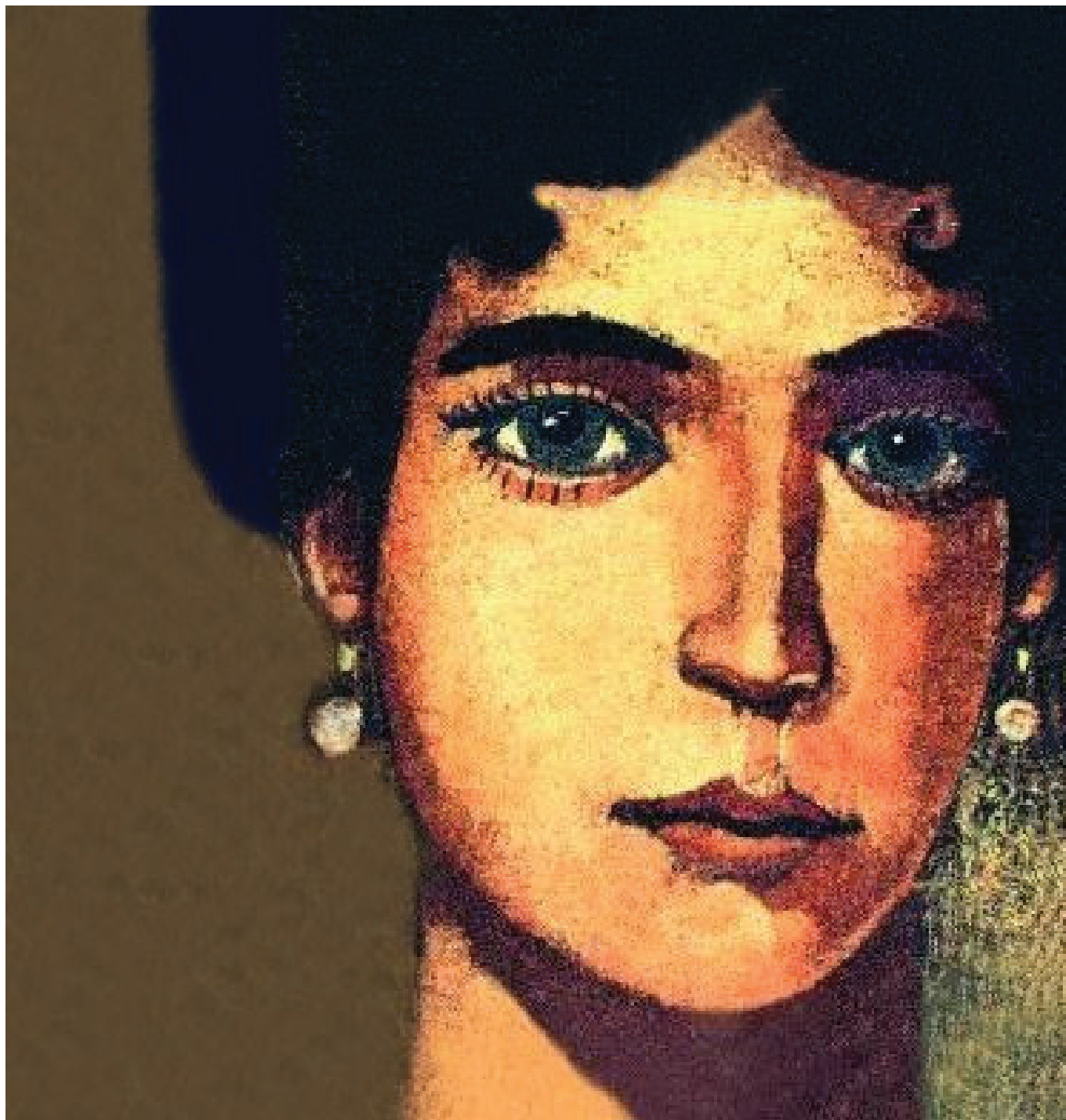
Zdroje:

- BAKER, G. P. Justinian the last Roman emperor. New York: Cooper square press, 2002, 340 s. ISBN 978-0-8154-1217-5.
 BROWNING, Robert. Justinian and Theodora. New Jersey: Gorgias Press edition, 2003, 189 s. ISBN 1-59333-053-7.
 GIBBON, Edward. Úpadok a zánik Rímskej ríše /2. Bratislava: Tatran, 1988, 267 s.
 HERRINOVÁ, Judith. Ženy v purpuru. Praha: Mladá léta, 2005, 350 s. ISBN 80-204-1191-7.
 ZÁSTĚROVÁ, Bohumila. Dějiny Byzance. Praha: Academia, 1992, 529 s. ISBN 80-200-0454-8.

Ženy, ktoré vládli Petrovmu stolcu

Filip Schneider

10. storočie sa považuje v dejinách pápežstva za jedno z najtemnejších období. Nie nadarmo sa označuje ako saeculum obscurum (temné storočie). V priebehu tejto nechválnej epochy vstupujú do dejín Petrovho stolca dve ženy, matka a dcéra, ktoré svojou krásou dokázali získať moc nad rímskymi biskupmi. Obdobie nadvlády týchto dvoch žien označila protestantská literatúra z 19. storočia hanlivým názvom pornokracia - vláda prostitútok.

Saeculum obscurum

Európa bola už v 9. storočí v ťažkej situácii. Ríša Karola Veľkého (+ 814) bola rozdrobená, vďaka čomu prestala existovať centralizovaná svetská sila, ktorá by dokázala udržať poriadok. Mestá stratili na význame, prevažná časť obyvateľstva žila v ťažkých podmienkach na vidieku. Väčšina pôdy patrila šľachte, ktorej hlavným zamestnaním bolo vedenie vojen proti ďalším šľachticom. V tejto nepriaznivej situácii začali Európu navyše sužovať nájazdy Arabov z juhu, Vikingov zo severu a Maďarov z východu. Degradácia neobišla ani duchovenstvo. Kláštory sa stali korisťou šľachty, vďaka čomu takmer vymizli. Vyšší aj nižší klérus bol zachvátený lahostajnosťou k svojim povinnostiam. Väčšina farností nemala školu a tak bývali budúci farári zaučovaní farármi predchádzajúcimi, často svojimi otcami, keďže celibát sa v tej dobe moc nedodržiaval. Ubudla aj znalosť latinčiny, mnohí ovládali len niekoľko fráz, ktoré opakovali pred ľuďmi. Vo vyššom duchovenstve vošla do praxe tzv. simonia - kupovanie a predávanie cirkevných úradov. V podobnom stave sa nachádzal aj úrad najvyššieho cirkevného hodnostára - pápeža.

Znovunastolenie poriadku v cirkvi by bolo možné iba vďaka silnej osobnosti na Petro-

vom stolci. V daných pomeroch to však nebolo možné. Skrz chladné vzťahy s Byzantskou ríšou a bez ochrannej ruky Západného cisára sa Petrov stolec stal ľahkým cieľom rímskej aristokracie. V Ríme medzi sebou totiž zápasilo niekoľko šľachtických rodín o pápežský post a každá strana sa snažila dosadiť svojho kandidáta, bez ohľadu na jeho minulosť alebo cnosť.

Za pontifikátu Štefana V. (885 - 891) sa skrz vojenskú pomoc proti nájazdom Arabov dostali k moci vojvodovia zo Spoleta. Na ich čele stál Wido, od roku 889 italský kráľ a po roku 891 aj rímsky cisár. Jeho korunováciou sa pápežstvo podriadilo moci italských vojvodov.

Nový pápež Formosus (891 - 896) musel nielen strpieť nadvládu spoletských vojvodov, ale bolo od neho požadované, aby korunoval Widovho maloletého syna Lamberta za spolucisára. Pápež v snahe oslabiť moc spoletských pozval do Ríma východofranského kráľa Arnulfa (asi 850 - 899), aby ho v roku 896 korunoval za cisára. Nový cisár chcel tiahnuť proti spoletským vojvodcom a zlomiť ich moc, avšak dostal porážku, vďaka ktorej ochrnil na pol tela. Arnulfa teda odniesli do Východofranského kráľovstva, v Itálii triumfovali vojvodovia zo Spoleta a pápež Formosus v tom roku zomrel.

Lambert so svojou matkou znovuprevzali vládu v Ríme a rozhodli sa bývalému pápežovi

Synoda mŕtvoly

pomstíť. Prinútili nasledujúceho pápeža Štefana VI. (896 - 897), aby viedol proti svojmu predchodcovi súd. Formosove ostatky prikázal exhumovať, v pápežskom rúchu boli posadené na stolec v bazilike sv. Jána a v Januári roku 897 začal proti nemu súd, na ktorom bol Formosus odsúdený ako krvoprísažník. Boli z neho strhané kňazské rúcha, odseknuté tri prsty na pravej ruke, ktorými žehnával a jeho telo bolo hodené do rieky Tiber. Táto udalosť vstúpila do dejín ako Synoda Horrenda (Synoda mŕtvol). Mnohí považujú práve túto udalosť za začiatok „Temného obdobia“.

Theofylaktus, vojvoda tuscijský

V roku 903 nastúpil na Petrov stolec pápež Lev V., ktorého však následne uvrhol do väzenia istý kňaz menom Krištof a ten sa na to sám prehlásil pápežom. Onedlho na to ale vstúpil do Ríma s vojskom biskup menom Sergius, ktorý zavraždil Krištofa aj Leva a sám nastúpil na Petrov stolec ako Sergius III. (904 - 911). Sergius mal podporu rímskeho senátora Theofylakta (pred 864 - 924/925), vojvodu tuscijského, ktorého klan ovládal územie južne od rieky Tiber.

Theofylaktus bol správcom hospodárskych záležitostí pápežského dvora, pričom ovplyvňoval činnosti pápežov. Vynakladal však úsilie na konsolidáciu rímskych záležitostí. Možno uviesť, že zaviedol opatrenia, vďaka ktorým sa podarilo prekonať nielen následky hladomoru, ale aj zemetrasenia, ktoré zničilo aj Lateránsku baziliku. S neskorším pápežom Jánom X. (914 - 928) vytvoril úspešnú protiarabskú koalíciu, ktorá porazila Arabov, ktorí mali svoje základne priamo na Apeninskom polostrove.

Do obdobia Theofylaktovej nadvlády však spadajú aj začiatok tzv. pornokracie, reprezentovanej vplyvnými, ale podľa prameňov nemravnými a zvrhlými ženami, ktorými boli Theofylaktova manželka Theodora a ich dcéra Marozia.

Vláda prostitútok

Theodora (* okolo 870) bola rímska senátorka a v podstate vládkyňou tuscijského klanu. Liutpriand z Cremony (Okolo 920 - 972), cremonský biskup a historik, opísal Theodoru vo svojom diele ako nehanebnú prostitútku, ktorá držala vládu nad Rímom. Po smrti Sergia III. mala vodkyňa tuscijskej strany obratne riadiť troch pápežov. Práve tretí pápež, Ján X. (914 -

928) je považovaný za jedného z významnejších. Podľa Liutprianda sa mal stať ešte v čase, keď bol ravenským farárom, Theodoriným milencom. Liutpriand opisuje, ako mal Jánov vzhlad vyvolať u Theodory horiacu túžbu a mala ho primäť ku smilstvu. Aj pod jej vplyvom mal ambiciózný Ján prevziať miesto bolonského biskupa po smrti svojho predchodcu, neskôr aj ravenského arcibiskupa. Po smrti pápeža Landa (913 - 914) mal senátor Theofylaktus povolať Jána, aby nastúpil na Petrov stolec, ako pápež Ján X. Podľa Liutprianda však aj za týmto stála Theodora, ktorá z dôvodu vzdialenosti 2 000 míľ medzi Rímom a Ravenou, nemohla tak často zdieľať lôžko so svojím milencom, ako by chcela. Preto mala Jána dotlačiť k tomu, aby sa uchádzal priamo o pontifikát v Ríme.

Ján X. sa ukázal ako schopný pápež, najmä v dôsledku porážky moslimským vojsk postupujúcich na Rím. Kvôli obnoveniu poriadku menoval Huga Provensálskeho (+ 947) za italského kráľa, čím si však proti sebe poštvával Theodorinu dcéru Maroziu.

„Milenka, matka a stará matka pápežov“

Aj takto označil známy anglický historik Edward Gibbon (1737 - 1794) dcéru senátora Theofylakta a jeho ženy Theodory, Maroziu. Táto žena sa narodila okolo roku 890. Po nástupe pápeža Sergia III. na Petrov stolec mu mali Theofylaktus a Theodora predstaviť svoju pätnásťročnú dcéru, na čo sa Sergius a Marozia stali milencami. Liutpriand z Cremony píše, že ako výsledok ich vzťahu porodila Marozia syna Jána, ktorý sa neskôr mal stať pápežom Jánom XI. (v úrade 931 - 935). Objavujú sa však aj názory vychádzajúce z diela francúzskeho kronikára Flodoarda Rémskeho (894 - 966), že Ján bol synom z Maroziiho manželstva s Alberichom I. Spoletským (+ 925), ktorý sa tiež po boku Jána X. zapojil do protiarabskej ligy. Isté je, že z manželstva so spoletským vojvodom, za ktorého sa Marozia vydala v roku 909, vzišiel syn Alberich II (912 - 954).

Po smrti Maroziiých rodičov aj manžela v priebehu dvadsiatych rokov 10. storočia sa snažil zlomiť jej moc pápež Ján X. a obnoviť poriadok v Ríme. Ako bolo spomenuté, s týmto zámerom sa pápež spojil s Hugom Provensálskym a menoval ho za italského kráľa. Marozia však odpovedala svadbou s Hughovým nevlastným bratom Widom (niekedy uvádzaný ako

Guido, + 929) Tuscijským, čím sa spojili dŕžavy spoetských a tuscijských markgrófov. Vďaka tomu vznikol mocenský komplex, ktorý ovplyvňoval dianie v strednej Itálii. Ján X. s týmto spojením nesúhlasil, avšak nemal dost síl, aby zvrátil dané pomery. Marozia a Wido sa rozhodli pápeža odstrániť a tak vyslali do Lateránskej baziliky vojsko. Tam mal Wido zavraždiť pápežovho brata Petra, na ktorého s manželkou žiarlili s dôvodu udeľovania rôznych pôct, priamo pred pápežovými očami. Samotného Jána X. nechali uvrhnúť do žalára Anjelského hradu, kde zakrátko na to aj zomrel.

V roku 929 zomrel Wido a Marozia vládla v Ríme ako senátorka aj so svojím synom Alberichom II. Svojho prvého, 18-ročného syna Jána presadila v roku 931 na Petrov stolec ako pápeža Jána XI., aby tak lepšie opanovala pápežstvo. Následne prešiel kráľ Hugo na jej stranu a v roku 932 sa zobrali, pričom Marozia dúfala, že jej syn udelí jej novému manželovi cisársky titul a ona sama sa stane cisárovnou.

Dvojicu mal na Anjelskom hrade oddať samotný pápež Ján XI., čo bolo dovtedy ničím nevídaným, aby rímsky biskup viedol svadobný obrad. Maroziiin druhý syn Alberich II. však so sobášom nesúhlasil, čím sa dostal do konfliktu s novým nevlastným otcom. Pravdepodobne zo strachu, že sa stane obeťou mocenských bojov matky a jej manžela, uskutočnil v Ríme povstanie. Liutprand z Cremony popisuje Alberichov príhovor pred rímskym ľudom, ktorý mal následne zavrhnúť kráľa Huga a za svojho pána prehlásiť Albericha. Aby nemal Hugo možnosť zmobilizovať vojsko, oblahli povstalci Anjelský hrad, kde sa Marozia s manželom nachádzali. Hugo utiekol z hradu ku svojím mužom, avšak Marozia bola zajatá. Alberich následne uvrhol svoju 40-ročnú matku do žalára v Anjelskom hrade, kde mala zotrvať ďalších 5 rokov do svojej smrti.

Alberich sa tak stal vládcom Ríma. Ovládal aj svojho staršieho brata Jána, pápežskú moc však obmedzil na odbor čisto cirkevný. Podarilo sa mu celkom skonsolidovať pomery v Ríme a stredne Itálii. Po vzore svojho starého otca nadviazal dobré kontakty s juhoitalskými panstvami a s Byzanciou. Na smrteľnej posteli si Alberich vymohol od Rimanov sľub, aby ako ďalšieho pápeža zvolili jeho syna Oktaviána.

Nový cisár

Alberichov syn a Maroziiin vnuk, osemnásťročný Oktavián, nastúpil na Petrov stolec ako pápež Ján XII. (955 - 964). Bol to dovtedy tretí prípad, čo si nový rímsky biskup zvolil úradné meno. Údajne to bol skazený mladík a viedol škandalózný život, oddávajúc sa sexuálnym radovánkam. Chýbali mu aj otcove vladárske schopnosti.

V dôsledku konfliktov s italským kráľom Berengarom II. požiadal Ján v roku 960 o pomoc nemeckého kráľa Ota I. (912 - 973). Ten v roku 962 prišiel do Ríma, kde ho Ján XII. korunoval za cisára. Týmto aktom bolo oficiálne obnovené cisárstvo na západe, ktoré bolo reprezentované v podobe cisára Svätej ríše rímskej nemeckého národa.

Neskôr sa Ján XII. spojil s cisárovým odporcom, za čo bol Otom vyhnaný z Ríma a následne na synode zbavený pápežskej hodnosti.

Vyhnanie pápeža a znovuobnovenie cisárstva niektorí považujú za koniec tzv. temného obdobia. Petrov stolec však naďalej zažíval turbulentné obdobie, ktoré podľa niektorých názorov skončilo až pápežom Benediktom IX. (1032 - 45, 1047 - 48), ktorý ešte tiež patril do potomstva nechválne známej Marozie.

Zdroje:

- DWYER John C. Church history: Twenty centuries of catholic christianity. New Jersey: Paulist Press, 1998.
- BYFIELD Ted, ed. The Christians: Their first two thousand years; The quest for the City A.D. 740 to 1100. Pursing the next world, they founded this one, vol. 6. Christian History Project, 2004
- SHEFFIELD John. The miscellaneous Works of Edward Gibbon. London: B. Blake, 13, Bell Yard, Temple bar, 1837.
- LOGAN F. Donald. A history of the church in the middle ages. London: Routledge, 2002.
- ŠPIRKO Jozef. Cirkevné dejiny. Turčiansky sv. Martin: Neografia, 1943.
- MÚČSKA Vincent, DANIŠ Miroslav, ŠEVČÍKOVÁ Zuzana. Dejiny európskeho stredoveku I. Raný stredovek (od 5. storočia do polovice 11. storočia). Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.
- LIUTPRAND. The complete Works of Liutprand of Cremona. Trans.: Paolo Squatriti. The Catholic University of America Press, 2007.

Theodora a Marozia

„Najšťastnejšia spomedzi žien!“

Miroslava Lamparská

Tak znela devíza Anne Boleynovej od roku 1533, kedy sa najprv tajne vydala za Henricha VIII., a potom oficiálne stala anglickou kráľovnou. Okrem toho v tom čase bola presvedčená, že v sebe nosí vytúženého Henrichovho syna. Postupne však toto jej šťastie začalo opadať a boj, ktorý viedla najprv o svoje miesto po boku Henricha, sa razom zmenil na boj o holý život.

V prvom rade je na mieste objasniť dôvod, pre ktorý Anne Boleynová je alebo by mala byť považovaná za osudovú ženu. Mohli by sme sa domnievať, že bola iba v správnom čase na správnom mieste. Objavuje sa v živote Henricha VIII. práve vtedy, keď začína pochybovať o svojom manželstve s Katarínou Aragonskou. Toto manželstvo nebolo dosiaľ požehnané mužským potomkom a Henrich začínal premýšľať nad tým, či ho Boh náhodou netrestá. Totiž Katarína Aragonská bola najprv manželkou Henrichovho staršieho brata a následníka anglického trónu, princa Arthura. Podľa kanonického práva si muž nesmel vziať za ženu vdovu po svojom bratovi. Inak hrozilo, že Boh nepožehná takéto manželstvo mužským dedičom. Avšak manželstvo Kataríny a Arthura netrvalo kvôli princovej smrti dlho a navyše Katarína odprisahala, že ovdovela ako panna. Z toho dôvodu bol vydaný dišpenz, ktorý umožňoval Henrichovi a Kataríne uzavrieť sobáš. Na základe vyššie uvedených skutočností sa väčšina historikov jednohlasne zhoduje na tom, že Anne figurovala v danej situácii iba ako spúšťač niečoho neodvratného a nemožno jej zazlievať, že sa snažila z toho vyťažiť čo najviac, išlo predsa o jej spoločenské postavenie. Dokázala prinútiť Henricha, aby sa rozviedol s Katarínou Aragonskou bez súhlasu pápeža, čo mohol vykonať až po tom, ako sa stal hlavou novej anglikánskej cirkvi. Práve týmto činom sa tak výrazne zapísala do anglických dejín. Tu by sme chceli upozorniť na fakt, že napriek horlivosti, s ktorou Anne podporovala Henricha vo veci cirkevnej reformy, sama zostala katolíčkou až do konca svojho života. Pravdou je, že čítala vtedy zakázanú literatúru a kritizovala kňazstvo, no tvrdenie, že bola luteránkou je mylné. Dalo by sa povedať, že Anne išla za svojim cieľom doslova cez mŕtvolu. Privodila pád viacerým svojim neprajníkom, no nakoniec bola svedkom vlastného zlyhania. Nedokázala porodiť Henrichovi mužského dediča, navyše ho zunovala jej panovačná povaha, až napokon vyhasol aj posledný plamienok jeho (kedysi tak vášnivej) lásky. Nasledujúce riadky však nechceme venovať zložitým a rozsiahlym okolnostiam Henrichovho rozvodu a cirkevnej reformy, ani nešťastnému manželstvu s Anne. Chceme čitateľovi priniesť zopár skutočností zo života samotnej Anne, konkrétne z obdobia jej mladosti počnúc momentom, od ktorého začína hrať svoju „hru“, ktorá ju najprv priviedla na anglický trón, a potom na popravisko.

Presný dátum Anninho narodenia nepoznáme, no ako najpravdepodobnejší sa javí rok 1501. Bola jedným z detí Thomasa Boleyna a Elizabeth Howardovej. Dospelosti sa dožili iba tri ich deti. Okrem

Anne to bol jej brat George a sestra Mary. Boleynovci sa striedavo zdržiavali na svojich majetkoch, no za domov Anne by sa dal považovať Hever Castle. Od útleho detstva sa pozornosť venovala Anninej výchove a vzdelaniu, čo malo za následok, že neskôr disponovala veľmi bystrým duchom. Okrem toho bol Thomas Boleyn váženým členom kráľovského dvora a pre svoje dcéry sa snažil zabezpečiť rovnaké postavenie. Anne najprv pôsobila ako dvorná dáma nizozemskej miestodržiteľky Margaréty Rakúskej. Neskôr spolu so sestrou cestujú na slávny francúzsky dvor, kde mali robiť spoločnosť Mary Tudorovej, mladšej sestre Henricha, ktorá sa vydala za francúzskeho kráľa Ľudovíta XII. Ten však čoskoro zomiera a Mary s Anne prechádzajú do služieb Klaudie z Valois, manželky nového kráľa Františka I. Na francúzskom dvore sa z Anne stáva inteligentná a kultivovaná žena. Francúzsky vplyv sa prejavil na jej správaní, obliekaní i mravoch. Zmienky, ktoré nám opisujú jej vonkajší zjav sa zhodujú v jednom. Anne ani náhodou nezodpovedala vtedajším predstavám o ženskej kráse. Bola útlej postavy s dlhými hnedými vlasmi, čiernymi očami a nepeknou pleťou. Bola však obdarená charizmou, vďaka ktorej sa stala predmetom túžob viacerých mužov. Navonok mala pôsobiť ako cudná žena, no niektoré správy hovoria o tom, že aj ona podľahla radovánkam najokázalejšieho európskeho dvora. Rovnako samotný Henrich neskôr tvrdil, že sa vo Francúzsku skazila. Zistil to vraj podľa toho, že sa s ním často oddávala rôznym sexuálnym zábavkám. Napriek tomu Anne nemala nikdy povest ako jej sestra Mary, ktorá sa netajila tým, že sa stala milenkou Františka I. a neskôr dokonca samotného Henricha.

Anne sa v tejto svojej francúzskej podobe roku 1522 vracia so sestrou do Anglicka, kde sa obe stávajú dvornými dámami Kataríny Aragonskej. Ako sme už spomenuli, Mary sa stáva Henrichovou milenkou, ale ani Anne neotálala. Do jej života zasiahli v tomto období hneď dvaja muži. Prvým z nich bol Henry Percy, syn lorda z Northumberlandu, ktorý pôsobil v službách kardinála Wolseyho, pravej ruky kráľa Henricha. Priateľstvo Anne a Percyho vyústilo do lásky a následne sa tajne zasnúbili. Podľa Wolseyho nebola Anne pre Percyho dobrou partiou, a preto sa rozhodol že zabráni pokračovaniu tohto vzťahu. Využil k tomu najmä fakt, že Percy bol už od roku 1516 zasnúbený s Mary Talbotovou. Jediný, kto však mohol schváliť alebo zakázať sobáš vo vyšších spoločenských kruhoch bol kráľ. Preto sa Wolsey rozhodol obrátiť priamo na Henricha pričom netušil, ako veľmi sa ho táto záležitosť dotkne. Kráľ sa totiž Mary Boleynovej už nabažil a od roku 1523 mal oči

ÆTATIS ·

· SVÆ · XLIX ·

len pre jej sestru Anne. Zatiaľ si však toto tajomstvo ponechal pre seba. Keď sa dozvedel od Wolseyho, že Anne je zasnúbená s iným mužom, okamžite podnikol všetky potrebné opatrenia. Zasnúbenie bolo zrušené a Percy sa dokonca nemohol k Anne ani priblížiť. Anne znenávidela Wolseyho, ktorého považovala za jediného vinníka jej a Percyho nešťastia. Okrem toho bola nútená na dlhší čas opustiť dvor a vrátiť sa do Hever Castle. Percy si onedlho vzal za manželku Mary Talbotovú, s ktorou nebol šťastný a napokon podľahol zlému zdravotnému stavu.

Po Anninom návrate k dvoru niekedy v rokoch 1524 – 1525 bolo v jej blízkosti často vídať básnika Thomasa Wyattta. O ich vzťahu nemáme bližšie správy. Anne mu zrejme jeho city neopätovovala a považovala ho len za priateľa. Henrich, ktorý nevedel, čo si od tolkej žiarlivosti počať, rozhodol sa svoju vyvolenú osloviť. V presvedčení že uspeje, požiadal Anne aby sa stala jeho milenkou. Jej odpoveď bola pre Henricha viac ako prekvapivá.

Anne dala Henrichovi so všetkou počestnosťou a skromnosťou najavo, že svoje panenstvo si stráži pre budúceho manžela. Inak povedané, musela by sa najprv stať Henrichovou ženou, čo samotná Anne ešte v tej dobe považovala za nemožné. Kráľ to však videl inak. Už dlhšie ho trápil fakt, že Katarína mu nemohla dať mužského dediča. Začal Anne posielat dary a ľúbostné listy, ona ich prijímala, čím stále zvyšovala jeho záujem. No až keď sa rozhodol, že dá manželstvo s Katarínou preskúmať cirkevnými súdmi, Anne sa rozhodla, že kráľovi opätuje jeho lásku. Intímne sa s ním však ešte zblížiť nechcela. Ako správne poznamenala A. Weir, keby sa Anne vtedy stala jeho milenkou, možno by sa nikdy nebola stala anglickou kráľovnou. Týmto momentom sa v živote Anne, Henricha i Kataríny začína zložité obdobie, ktoré vyvrcholilo v prvom rade cirkevnou reformou, rozvodom s Katarínou a napokon sobášom s Anne. Bol to zdĺhavý proces, ktorý trval od roku 1526 do roku 1533. Medzitým sa z Anne stala panovačná, hysterická a náladová žena. Tejto etape jej života sa však už venovať nechceme.

Na záver treba ešte dodať, že Anne sa nikdy netešila oblube anglického ľudu. Najmä súdobí katolícki autori v nej videli vždy cudzoložnicu a čarodejnicu. Naopak protestanti ju považovali za sväticu a oslavovali ju ako matku najslávnejšej anglickej kráľovny Alžbety I. Problematikou samotnej osobnosti Anne Boleynovej sa historici zaoberajú dodnes. Na prvý pohľad sa nám môže javiť ako osoba zlá a vypočítavá, no aby sme mohli súdiť, musíme sa najprv kriticky zamyslieť nad všetkými okolnosťami a faktormi, ktoré sprevádzali život a smrť tejto pozoruhodnej a rozporuplnej ženy.

Zdroje:

IVES, Eric. The life and death of Anne Boleyn. Oxford: Blackwell publishers, 2004.

WEIR, Alison. Šest žen Jindřicha VIII. Praha: BB/art, 2009.

WEIR, Alison. Pád Anne Boleynové. Praha: BB/art, 2011.

WEIR, Alison. Jindřich VIII. Král a dvůr. Praha: BB/art, 2013.

Katarína Aragonská od Miguela Sittowa

Mata Hari

Vladimír Koppan

21

Osoba najznámejšej svetovej špiónky vyvolávala dodnes u mnohých obdiv. Od neznámej dievčiny sa dokázala stať svetoznámu umelkyňou, ktorej predstavenia navštevovali najzámožnejší ľudia z celej Európy. Doplatila však na svoj ľahkovážny život, keď ju neustále finančné problémy donútili vstúpiť do služieb nemeckej tajnej služby, čo bol začiatok konca.

Mata Hari, vlastným menom Margaretha Geetrudia Zelle sa narodila 7. Augusta 1876 v Leeuwardene v Holandsku. Bola najstarším zo štyroch detí Adama Zelleho, úspešného obchodníka a Antje Zelle, za slobodna van der Meulen. V časoch svojej najväčšej slávy sa snažila skryť svoj pravý pôvod a preto tvrdila novinárom, že je dcérou jávskeho princa. Keď ju táto verzia omrzela, začala sa vydávať za dieťa holandského dôstojníka a Jávanky narodennej v Holandskej Indii. Práve úspešné podnikanie jej otca umožnilo Margarethe študovať na prestížnych školách až do svojich trinástich rokov. Keď však otcova firma v roku 1889 skrachovala a rodičia sa rozviedli, skončilo sa pre túto rodinu idylické obdobie. O dva roky neskôr zomrela Margarethina matka a jej otec si našiel druhú manželku. Rodina sa úplne rozpadla a Margaretha odišla ku svojim krstným rodičom. Keďže jej bola predurčená práca detskej opatrovateľky začala študovať v tamojšej prestížnej škole v Leidene. V tom čase však vyrástla v krásnu dievčinu s peknou postavou, veľkými očami a čiernymi vlasmi. Preto niet divu, že sa do nej zahľadel aj riaditeľ samotnej školy. To sa však nepáčilo jej krstným rodičom a tak mladú slečnu zo školy zobrali a poslali ju ku strýkovi do Haagu.

Život budúcej Mata Hari začal naberať na obrátkach keď si začiatkom roku 1895 prečítala inzerát v amsterdamských novinách, kde „Dôstojník z Holandskej Východnej Indie, toho času doma na dovolenke, hľadá známosť milého dievčaťa za účelom neskoršieho sobáša“. Mladá a sebavedomá Margharet smelo reagovala na túto ponuku. Napriek takmer 21 ročnému vekovému rozdielu došlo zakrátko ku zasnubám a v júli ku svadbe. Spolu so svojim manželom Rudolphom MacLeadom mali dve deti – chlapca Normana – Johna a dievča Jeanne – Louise. Dva roky po svadbe sa presťahovali z Holandska ostrov Jáva (dnešná Indonézia). Tu však Margharet trpela nielen tropickým prostredím, ale aj žiarlivými výlevmi svojho manžela. Práve v tomto období sa však naučila všetky orientálne tance, ktoré ju mali neskôr v Európe presláviť. Začala študovať Indonézsku kultúru a dokonca sa pridala do akéhosi „tanečného súboru“. Napriek tomu stále naliehala na manžela, aby sa vrátili do Holandska. Ten sa podvolil v roku 1902, no tento krok bol zároveň koniec ich manželstva, keď sa v auguste toho istého roku rozvádajú. Obe

deti, rovnako ako manželstvo ich rodičov nemali šťastný osud. Syn zomrel za nevyjasnených okolností ako dvojročný a dvadsaťjeden ročná dcéra pravdepodobne na syfilis.

Po rozvode sa Mata Hari rozhodla odísť z Holandska do hlavného mesta Francúzska. Tu sa bez jazykových znalostí a prakticky bez peňazí pokúšala užiť ako modelka pre maliarov. Po mesiaci sa však musela neúspešná umelkyňa vrátiť do krajiny veterných mlynov. Dôvod bol prostý. Podľa kritérií tamojších umelcov mala totiž malé poprsie. Margareth sa pretĺkala životom a snažila sa zarobiť si na živobytie rôznymi cestami. Jednou z nich bola napríklad práca s koňmi v cirkuse. Práve počas tohto obdobia prichádza ďalší zlom v jej živote, keď jej samotný riaditeľ cirkusu navrhne, aby využila svoju krásu a skúsila šťastie s orientálnymi tancami. Margharet sa nakoniec na túto dráhu odhodlala v roku 1905. Jej prvé vystúpenie sa uskutočnilo v salóne ruskej speváčky madame Kirevskej toho istého roku. Premiéra lady MacLead, ako znelo jej umelecké meno v tom čase, mala veľký úspech. A keď ku svojmu tancu pridala ešte historiku, ako ju do tajuplných tancov zasväcovali v budhistickom kláštore na ďalekom východe, bolo o slávu a bohatú kariéru postarané.

Jedným z divákov jej prvého predstavenia bol bohatý obchodník a expert na umenie Guimet. Bol vlastníkom veľkej zbierky rôznych artefaktov a preto sa rozhodol založiť múzeum orientálneho umenia – Musée Guimet. Podarilo sa mu získať Margahretu pre vystúpenia práve v tomto inštitúte a keďže meno Margareth ani meno lady MacLead neboli dosť exotické, premenoval ju na Mata Hari čo v malajštine znamená „oči ranných červánkov“ (preklady sa líšia). Istý večer pondelok 13.mája 1905 vystupovala Mata Hari po prvý krát v priestoroch muzejnej knižnice, ktorá sa pomocou správnej výzdoby premenila na indický kláštor. Celkovú atmosféru dopĺňal skrytý orchester, ktorý hral jávske a hinduistické piesne. Mata Hari mala na sebe orientálny kostým, pričom počas svojho tancia odhaľovala čoraz viac a viac zo svojho tela. Toto vystúpenie nahej tanečnice vyvolalo v Paríži senzáciu a onedlho jej ležalo celé mesto pri nohách. Sama umelkyňa však o sebe skromne tvrdila že „nikdy som dobre netancovala. To, že ľudia prichádzajú, aby ma videli, bolo

vďaka skutočnosti, že som sa ako prvá ukazovala na verejnosti nahá“. V danom roku vystúpila dovedna 30 krát v exkluzívnych parížskych salónoch. Hneď v januári nasledujúceho roku získala dvojtýždňový angažmán v Madride. Nasledovalo vystúpenie v predstavení Massentova baletu, ktoré sa uskutočnilo na pôde opery v Monte Carle. Jej sláva stúpala do závratných výšin. V auguste 1906 pobývala v Berlíne, kde sa stala milenkou poručíka Alfreda Kieperta, bohatého vlastníka pozemkov. Jej umelecká púť pokračovala do Viedne, kde vystúpila najskôr v Secesnom sále a neskôr v Apollónskom divadle. Istý umelecký kritik ju večer po vystúpení stretol v hoteli Bristol, kde bola Mata Hari ubytovaná. Zanechala na neho nasledujúci dojem „objavila sa štíhla a vysoká so svižnou gráciou dravca, s modročiernymi vlasmi, ktoré obopínali malú, cudzokrajne vyzerajúcu tvár. Čelo a nos sú klasické, priamo z antiky. Dlhé riasy zatienujúce oči a obočie sa pne v miernom oblúku, ako keby ich vymalovala ruka umelca“. Po ukončení pomeru s Kiepertom sa Mata Hari vrátila do Paríža, kde sa ubytovala v hoteli Maurice.

Medzičasom sa z Mata Hari stala zámožná žena, ktorá vystupovala takmer výhradne pri dobročinných akciách. V rokoch 1910 a 1911 sa stiahla úplne do úzadia a žila na jednom zámku na rieke Loire s burzovým maklérom Rouseauem, do ktorého sa bláznivo zamilovala. Preto odmietala ponuky na ďalšie vystúpenia. Presvedčila ju až ponuka od najznámejšej opery na svete milánskej Scaly. Tu pôsobila počas zimnej sezóny na prelome rokov 1911 a 1912. Ako obvykle zožala obrovský úspech. Talianske noviny Corriere della Sera ju nazvali „Majsterkou tanečného umenia, mimické vynaliezavosti, tvorivej fantázie a neobyčajnej vyjadrovacej sily.“ Finančná tieseň ju donútila aby opäť začala vystupovať v Paríži., kde opäť vypredávala hladiská.

Začiatok Prvej svetovej vojny zastihol Mata Hari v Berlíne a keďže sa Nemecko a Francúzsko nachádzali vo vojnovom stave, rozhodla sa vrátiť do Paríža cez neutrálne Švajčiarsko. Pre neplatné doklady sa však musela vrátiť do nemeckého hlavného mesta. Odtiaľ jej cesta viedla do Frankfurtu nad Mohanom, kde si vybavila povolenie na vstup do neutrálneho Holandska. Slávna tanečnica vo svojom rodisku však ostala takmer úplne bez peňazí a väčšina jej priateľov medzičasom vstúpila do armády,

takže sa nemala na koho obrátiť. Mata Hari, ale očarila bankára Heinricha van der Schelka, ktorý jej za isté „služby“ pomohol z finančných problémov.

Na jeseň v roku 1915 z dôvodu pretrvávajúceho nedostatku financií vstupuje do nemeckej tajnej služby. Osoba, ktorá Mata Hari zverbovala ako špiónku bol barón Werner von Mirbach, jej tichý obdivovateľ, ktorý sa dozvedel o vážnej finančnej situácii orientálnej tanečnice. Netrvalo dlho a po zaškolení čakala na H 21 (krycie meno Mata Hari), prvá úloha. Mala v Paríži preveriť ofenzívne plány spojencov a vo vojensky zaujímavých oblastiach zistiť pohyby nepriateľských vojsk. V zime sa okľukou cez Veľkú Britániu sa dostala do Francúzska a odtiaľ do jej hlavného mesta. Tu sa snažila čo najlepšie splniť úlohu, ktorou bola poverená. Informácie sa jej podarilo získať od starých známych, ako bol bývalý minister vojny Adolphe Messimy, generálny tajomník ministra zahraničia Jules Cambon. Okrem toho sa zamerala aj na britských a francúzskych dôstojníkov, ktorých bolo v Paríži v čase Vianoc viac než dosť. Krátko pred koncom roku mala dostatok správ o tom aby mohla podať hlásenie. Podľa jej zistení sa o žiadnej ofenzíve predovšetkým francúzskej v dohľadnej dobe neuvažovalo. Ďalšie kroky Mata Hari smerovali do Španielska. Cestou mala zistiť sústredenie vojsk v juhofrancúzskych železničných uzloch. V Madride podala hlásenie majorovi Kallemu, vojenskému atašé nemeckého velvyslanectva, ktorý bol príslušníkom nemeckej tajnej služby. Ten bol nadobudnutými informáciami taký nadšený, že ich okamžite kódovanou správou poslal svojmu nadriadenému do Amsterdamu. Rádiotelegram však zachytila britská rozvedka, ktorej netrvalo dlho aby šifru rozlúskla a dostala sa tak k obsahu správy. Britská vojenská spravodajská služba MI6 mohla následne poľahky vypátrať, ktorý agent cestoval z Paríža do Madridu. Mata Hari bola už dlhšiu dobu v podozrení, že je nemeckou agentkou a zachytený rádiotelegram s následným vyšetrovaním túto hypotézu potvrdil.

Briti však nijako priamo nezakročili iba poslali svoje zistenie francúzskym kolegom. V tom čase v Paríži pobývajúca exotická tanečnica chcela vybrať za svojim starým priateľom Vadimom Malsovom do kúpeľov v meste Vittel. Táto oblasť však bola vo frontovej zóne a preto potrebovala

špeciálne povolenie. Jeden jej starý priateľ ju preto poslal do vojenskej kancelárie pre cudzincov na adrese Boulevard Saint Germaine 282. Vedúcou osobou tejto kancelárie bol kapitán Ladouxov – náčelník francúzskej špionáže. Ten sa pokúsil získať Mata Hari do francúzskych služieb. Po približne dvojtýždňovej dovolenke strávenej so svojim milencom Maslovom sa rozhodla s návrhom súhlasiť. Sama navrhla, že sa pokúsi získať plány nasledujúcej nemeckej ofenzívy. Potom chcela nadobro skončiť a preto si vypýtala honorár 1 milión frankov. Ladoux sa však zdráhal vydať jej čo i len malú zálohu. Napriek tomu sa vydala opäť cez Španielsko do Belgicka. Cestou však parník stál v britskom prístave Falmouth, kde bola Mata Hari zatknutá. Ako vysvitlo neskôr, Scotland Yard si ju totiž pomýlil s inou nemeckou agentkou Clarou Benedeixovou. Neudržala však jazyk za zubami a vyšetrojúcemu dôstojníkovi Thomsonovi vyrozprávala všetko o svojej misii, ktorú mala podstúpiť v Belgicku. Keď sa túto informáciu dozvedel Ladaux, okamžite požiadal Britov, aby ju poslali späť cez Španielsko do Francúzska. Po rôznych ďalších peripetiách prišla do Paríža. Situácia sa však medzitým radikálne zmenila. Už predtým prichádzali k Mata Hari rôzne správy o tom, že ju Spojenci upodozrievajú z špionáže pre Nemecko, no ľahkovážne tieto informácie odignorovala. Nereagovala ani keď jej milenec Vadim Maslov povedal, že dostal príkaz vyhýbať sa kontaktu s ňou.

Ráno 13. februára 1917 bola Mata Hari zatknutá v jednej z izieb v hoteli Elysées Palace Hotel. Uväznená bola vo väznici Fauboury Saint-Denis v Saint Lazare. Výsluchy trvali štyri mesiace a jej advokát Clunet sa mohol zúčastniť iba dvoch zo štrnástich výsluchov – prvého 13. februára 1917 a posledného 21. júna 1917. Dôkazov voči jej osobe bolo viac než dosť. Okrem zachytených rádiotelegramov mali vyšetrovatelia k dispozícii aj správy agentov kapitána Ladauxe, potvrdenie banky Comtoir d'Escompte o prijatí platby zo zahraničia pre Mata Hari a veľa ďalších. Na jej veľkú smolu sa proces s ňou začal v zložitej situácii, keď boli spojenecké ofenzívy zastavené a u vojakov sa čoraz viac prejavovala nechuť bojovať. Verejnosť tak potrebovala rozptýlenie a kto sa nato hodil lepšie než legendami opradená exotická tanečnica, ktorá mala byť nemeckou špiónkou. Samotný súdny proces začal 24. júna 1917 a o deň neskôr už bol vynesenej rozsudok – trest smrti pre Mata Hari. Poprava zastrelením sa uskutočnila 15. októbra toho istého roku v starej francúzskej pevnosti Vincennes.

Zdroje:

- PIEKALKIEWICZ, Janusz. Historie světové špionáže. Praha: Naše Vojsko, 2004, 565 s., ISBN 8020607382.
 RUSSEL, Warren Howe. Mata Hari, the True Story. New York: Dodd Mead, 1986, 292 s., ISBN 0396087175.
 SHIPMAN, Pat. Femme Fatale: Love, Lies, and the Unknown Life of Mata Hari. London: Harper Perennial, 2008, 464 s., ISBN 0060817313.

Poprava Mata Hari

Ďoĉiatky mariánskej úcty v meste Dubnica nad Váhom

Jozef Voříšek

Ak hovoríme o osudových ženách, ktoré svojimi rozhodnutiami ovplyvnili priebeh dejín, bola by škoda obmedziť sa len na politické dejiny a nespomenúť v dnešnom sekularizovanom svete význam Kristovej Matky na regionálne dejiny. Keď v polovici osemnásteho storočia grófka Terézia Ilešháziová, rodená Trannová, chcela dať odstrániť poškodenú sochu Panny Márie z dubnického kostola, ešte ani netušila aké zmeny to prinesie pre mestečko ležiace na hranici trenčianskeho panstva. Mariánska úcta sa na tomto mieste rozrástla do takej miery, že na začiatku dvadsiateho storočia bolo mesto úradne premenované na Máriatölgyes – Máriino mesto. Tento krátky historicko-teologický príspevok si kladie za cieľ priblížiť „osudovú ženu“ Teréziu Ilešházióvu a jej prestavbu Dubnice na pútnické miesto na základe troch zjavení Panny Márie.

Ako vznikal tento článok?

O napísaní takéhoto článku som uvažoval od chvíle, kedy som sa dočítal o premenovaní mesta Dubnica nad Váhom na Máriatölgyes. Prečo bolo mesto pomenované po patrónke Uhorska? S chabými znalosťami o hlbokej mariánskej úcte a o šľachtickej rodine Ilešházióvcov som len so záujmom študoval krátke zmienky o Panne Márii a jej vzťahu k tomuto mestu na strednom Považí. Spracovaniu som sa však vyhýbal najmä z dôvodu obáv o nedostatočné písomné podklady. Veď aj súčasní historici sa tejto téme vyhýbajú, nehovoriac o historiografií pred rokom 1989. Prekvapením mi preto bola práca profesora Róberta Letza s názvom *Sedembolestná Panna Mária v slovenských dejinách*, ale o to väčším prekvapením sa stali početné správy o vzniku a vývoji mariánskej úcty v marxistickej monografií mesta. A článok mal zrazu reálny základ.

Ilešházióvci v dubnickom rodovom sídle

Už počas života Gašpara Ilešháziho († 1648) sa rodina presťahovala z trenčianskeho hradu do novopostaveného kaštieľa v mestečku Dubnica, niekoľko kilometrov severne od Trenčína, pravdepodobne z dôvodu možného osmanského vpádu. Od konca šesnásteho storočia sa na obdobie sedemdesiatich rokov stáva Dubnica protestantským mestom, ale už Juraj Ilešházi v roku 1644 prestúpil späť na katolícku vieru a aj ďalšie generácie rodiny zostali vernými stúpenkami pápeža. Opodstatnene sa môžeme domnievať, že aj na konverzii Juraja mala značné zásluhy Panna Mária, pretože po nej dal zasvätiť kaplnku v Trenčíne Nepoškvrnenému počatiu, vysvätil vrátený kostol Panne Márii a rovnako zasvätil oltár v trenčianskom jezuitskom kostole.

Mimoriadne starý dubnický kostol, písomne doložený do druhej polovice trinásteho storočia, zostal dominantnou stavbou celého okolia, ale na začiatku osemnásteho storočia začal upadať. Jeho katastrofálny stav sa prejavil v plnej miere v časoch, kedy bol správcom dubnickej farnosti Ján Baltazár Magin – autor prvej národnej obrany Slovákov. S touto situáciou oboznamuje priamo Mikuláša Ilešháziho, že kostolný zvon je prasknutý, dokonca hrozí, že zvon spadne z veže, pretože jeho os je narušená. Z doložených opráv vidíme, že v zlom stave boli aj všetky okná a

dvere a v neposlednom rade aj interiér kostola. Mikuláš Ilešházi však žiadosti dubnického farára vyhovel a sám prispel čiastkou 40 zlatých na rekonštrukciu kostola a opravu poškodeného zvonu. V opravách kostola nelenil ani Jozef Ilešházi a v roku 1724 daruje niekoľko predmetov, čo dokazuje, že Ilešházióvci mali evidentný záujem nie len o rekonštrukciu svätostánku, ale aj o udržanie a šírenie katolicizmu v meste, ktoré si zvolili za rodové sídlo. Už v týchto časoch v mestečku dozaista bola rozšírená úcta ku Kristovej Matke, čo nám dokazujú pôvodné piety nachádzajúce sa v kostole, ale aj na Ilešházióvskom kaštieli, neďaleko kostola. Skutočné šírenie je ale spojené až so sochou Panny Márie, ktorá sem bola premiestnená.

Socha Panny Márie

Na bočný oltár dubnického kostola bola z trenčianskeho hradu prevezená počas rekonštrukcie kostola socha Panny Márie. Ide o ranobarokovú sochu, ktorú dal zhotoviť Juraj Ilešházi niekedy okolo roku 1650. Do dubnického kostola bola prevezená pravdepodobne preto, lebo pôvodná socha bola zničená. V bezchybnom stave však určite nebola ani táto novodovezená podobizeň Márie, ale samotné prevedenie robí túto sochu výnimočnou. Na väčšine mariánskych sôch je Ježiško zobrazený na rukách Márie ako pravou rukou žehná. Na dubnickej sa však pravačkou jemne dotýka Máriinej tváre.

Terézia Ilešházióvá plánuje odstrániť sochu

V roku 1742 sa grófsky manželský pár Terézia a Jozef Ilešházióvci prišli pozrieť do rekonštruovaného dubnického kostola a zastavili sa pri spomínanej soche, ktorá bola poškodená. Grófkka Terézia navrhla farárovi Kolačányimu, že sochu nahradia kópiou zázračného obrazu a pôvodná socha bude odstránená z kostola. Ešte v tú noc sa však Terézií v sne zjavila Panna Mária a táto udalosť sa opakovala aj nasledujúce dve noci. Grófkka preto s dovolením manželky sochu v kostole ponechala a namiesto jej nahradenia sa začalo pracovať na jej rekonštrukcii. Postava Panny Márie bola oblečená do rúcha, na hlavu bola položená zlatá koruna a do pravej ruky bolo vložené žezlo. Keď do jej ruky položili laliu, kvet rozkvitol a zostal rozkvitnutým

napriek tomu, že nebol vo vode ani na slnečnom svetle. Tým sa zázraky spojené s touto sochou iba začali. Dubnický farár po týchto udalostiach založil knihu, do ktorej spisoval všetky vypočítané modlitby a zázraky. Nachádza sa v archíve Rímsko-katolíckeho farského úradu v Dubnici nad Váhom a obsahuje okolo 250 zápisov o uzdravení. Na príhovor dubnickej Panny Márie boli vylicené najrôznejšie choroby a preto netrvalo dlho, aby sa do Dubnice začali schádzať veriaci z celej trenčianskej stolice.

Dubnica ako pútnické miesto

V druhej polovici osemnásteho storočia už do Dubnice cestovalo toľko pútnikov, že sa nezmestili do kostola. Dubnický farár žiadal Jozefa Ilešháziho o rozšírenie kostola a Jozef samozrejme súhlasil. Stavebné práce trvali dva roky od roku 1754 do 1756 a kostol bol radikálne zmenený. Rozšíril sa nie len pôdorys kostola, ale celkom prebudovaná bola aj veža a interiér. Nad hlavný oltár, ktorý bol takisto postavený na novo bola umiestnená zázračná socha Panny Márie, ktorá nad oltárom stojí dodnes. Grófká Terézia dala zhotoviť presklenú skrinku zdobenú barokovými ornamentami, vo vnútri ktorej sa nachádza socha. Kostol zostal v takto zrekonštruovanej podobe až do požiaru na začiatku devätnásteho storočia, ale väčšinu požiaru sa obyvateľom Dubnice podarilo uhasiť a na kostole bola poškodená strecha, veža a roztavené boli aj zvony. Všetky škody sa ale pomerne rýchlo podarilo opraviť.

Ročne v tomto období prichádzalo do Dubnice asi 15 000 pútnikov. Zápisy o zázrakoch sa rozširovali. Známe je obrátenie dubnickej Židovky, uzdravenie slepeho a chromého dieťaťa, či záchrana života po tom, ako jedného murára zasypala hlina pri stavbe studne, v ktorej strávil 30 hodín, ale von sa dostal živý.

Premena mesta

Nezostalo len pri rekonštrukcii kostola. Mariánska úcta sa v meste natolko rozšírila, že v šesťdesiatych rokoch 18. storočia bol vybudovaný stĺp Panny Márie spolu s erbom Ilešházičov, ktorý je zobrazovaný podobne ako socha v kostole. O desať rokov neskôr už vznikla kalvária so štrnástimi murovanými zastávkami a sakralizáciu mesta doplnilo aj súsošie svätého Jána Nepomuckého.

Socha Panny Márie na námestí Matice Slovenskej v Dubnici nad Váhom

Do Dubnice cestovali pútnici počas celého roka individuálne, alebo vo veľkých skupinách na Slávnosť zoslania Ducha Svätého, na Slávnosť Najsvätejšej Trojice, na Slávnosť svätých apoštolov Petra a Pavla, na Slávnosť Nanebovzatia Panny Márie, na Sviatok narodenia Panny Márie a na Sviatok povýšenia svätého kríža.

Na záver

Udalosti odohrávajúce sa v osemnástom storočí v Dubnici nad Váhom mali mimoriadny vplyv nie len na prehĺbenie viery jej obyvateľov, ale aj na celkovej premene mesta, ktorej podobu si do istej miery zachovalo do dnes. Vyvrcholenie mariánskej úcty nastalo na začiatku dvadsiateho storočia a púte boli pozastavené až v päťdesiatych rokoch. Dnes mariánska úcta v meste naďalej pretrváva.

Zdroje:

- BAGIN, Anton – JANOTA, Dušan. Dubnica nad Váhom. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967, 295 s.
- BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULOVÁ, Jaroslava. Dubnica nad Váhom, od minulosti po súčasnosť. Dubnica nad Váhom : Mesto Dubnica nad Váhom, 2010, 463 s. ISBN 978-80-970251-5-1.
- LETZ, Róbert. Sedembolestná Panna Mária v slovenských dejinách. Bratislava : Post Scriptum, 2014, 160 s. ISBN 978-80-89567-29-4.
- MIKULÁŠ, František. Dubnica nad Váhom. In Farnost Považská Bystrica [online]. Dostupné na internete: <<http://saletinirozkvet.webnode.sk/products/dubnica-nad-vahom>>.
- MRVA, Ivan. Slovensko a Slováci v druhej polovici 19. storočia. Bratislava : Perfekt; Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2010, 256 s. ISBN 978-80-8046-458-5.

Plavba do staroveku

Romana Luchavová

Skupinka študentov sa 6. mája vydala na exkurziu do staroveku. V jej prvej časti sa študenti spolu s Mgr. Michalom Chvojkom, PhD. zúčastnili plavby na starovekej lodi Hyperborea, ktorej názov v preklade znamená Zem severného vetra. Loď sa nachádza na súkromnom jazere pri reštaurácii Rybársky dvor v extraviláne kúpeľného mesta Piešťany.

V roku 2008 na podnet Jaroslava Matejku, jedného z riadiacich členov združenia Bludní rytieri, ktoré sa primárne zaoberá obdobím neskorého stredoveku a rekonštruuje život našich predkov, vznikla idea vytvorenia projektu, ktorý by spojil nadšencov obdobia antiky. Na základe spolupráce združenia a spoločnosti Agentúra Historica s.r.o. bola na Morave vybudovaná replika antickej dvojradovej veslice. Prvýkrát bola spustená na vodu v roku 2009, odvtedy sa plavila na Oravskej priehrade, či v Trenčíne na Váhu, až kým nezakotvila pri Piešťanoch. Hyperborea s dĺžkou 17 metrov, svojou konštrukciou a funkčnosťou je výnimočná v rámci celej Európy. Jej príbeh sa spája s rokom 179 n.l. keď sa veliteľ II. rímskej légie a legát Marcus Valerius Maximiliánus vydáva zo základne Aquincum spolu s 855 vojakmi do osady Laugaricio, dnešného Trenčína, aby zastavili Kvádov a zabránili im spojiť sa s ďalšími kmeňmi na západe...

Študenti si vyskúšali pravé veslovanie, strielali

z lukov a z funkčného katapultu, ktorý aj napli, prezreli si malé múzeum zložené z hrnčiarskych výrobkov a rôznej zbroje a zbraní, ktoré si tiež mohli vyskúšať. Celá prehliadka bola samozrejme sprevádzaná odborným výkladom.

Druhou časťou bola prehliadka Balneologického múzea v Piešťanoch spojená s výkladom k jednotlivým expozíciám. V múzeu sa nachádza prírodovedná expozícia, archeologická zbierka z Piešťan a okolia, ktorej dominuje mamutí kel, kópia plastiky známej Moravianskej Venuše či nálezy z kniežacích hrobov z okolia Piešťan. Na archeologickú zbierku chronologicky nadväzuje historická expozícia s ukážkami stredovekej a novovekej keramiky, výrobky zo skla, či chladné zbrane. Etnografickú expozíciu tvorí autentický maloroľnícky dom z konca 19. storočia, zbierky keramiky, ľudových plastík a krojov. Časť expozície sú venované minerálnym vodám na Slovensku a dejinám piešťanských kúpeľov. Samostatnou časťou je expozícia venovaná generálovi M. R. Štefánikovi.

Verím, že sa zúčastneným exkurzia páčila a v budúcnosti budú mať študenti možnosť zažiť oveľa viac takýchto poznávacích podujatí.

Viac informácií na:

<http://www.agenturahistorica.sk/>

<http://www.balneomuzeum.sk/sk/>

LVIA

تولجشانی
سلطان محمد علی پاشا

*Téma ďalšieho čísla
je:*

**Osmanská ríša
v stredoeurópskom
priestore**

SULTAN SOLIMAN KHALIF
DIXIEME
EMPEREUR OTTHOMAN

